

PUBLIEKSSAMENVATTING

NATUUR

2000

**BEHEERPLAN
FOCHTELOËRVEEN**

NATURA 2000

Dit is een samenvatting op hoofdlijnen van het Natura 2000-beheerplan uit 2026 voor het Fochteloërveen. Het vorige beheerplan stamt uit 2016 en dat is in 2022 ongewijzigd verlengd, met de toezegging dat de beheerplannen zo snel mogelijk geactualiseerd zullen worden.

Sinds het opstellen van de eerste beheerplannen zijn zowel de regels als de maatschappelijke dynamiek veranderd. De interpretatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn is sindsdien duidelijker geworden: wat mag wel, en wat mag niet? Daarom moet het beheerplan niet alleen inhoudelijk en ecologisch worden geactualiseerd, maar ook beleidsmatig. Denk bijvoorbeeld aan aanpassingen in de hoofdstukken over vergunningverlening en het niet langer opnemen van beschrijvingen van bestaand gebruik.

In deze samenvatting lichten we toe hoe het Europese Natura 2000-netwerk tot stand is gekomen en hoe dat vertaald is naar Drenthe. Ook schrijven we in hoofdlijnen op wat een Natura 2000-beheerplan wel en niet is. We omschrijven kort het Fochteloërveen en zijn ontstaansgeschiedenis. En we vatten samen wat er in het beheerplan voor het Fochteloërveen staat: Wat de natuur onder druk zet, hoe ver we zijn met de instandhoudingsdoelstellingen en welke maatregelen er nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen.

HET ONTSTAAN VAN NATURA 2000

De biodiversiteit in Europa staat al jaren onder druk. Daarom speelt duurzame bescherming van flora en fauna een belangrijke rol in het natuurbeleid van Europese landen. Omdat planten en dieren geen rekening houden met landsgrenzen, is natuurbescherming in Europees verband opgepakt.

De Vogelrichtlijn (1979) richt zich op de bescherming van wilde broed- en trekvogels. De Habitatrichtlijn (1992) richt zich op het behoud van specifieke leefgebieden, zoals actief hoogveen, en op de bescherming van bijzondere plant- en diersoorten, zoals de gevlekte witsnuitlibel.

Deze richtlijnen stellen dat lidstaten gebieden aanwijzen als beschermde gebieden. Deze gebieden vormen samen het Europese Natura 2000-netwerk. In deze gebieden worden dieren, planten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd om de biodiversiteit (soortenrijkdom) te behouden.

[Lees meer over de Vogel- en Habitatrichtlijn](#)

Blauwborst

Kraanvogels

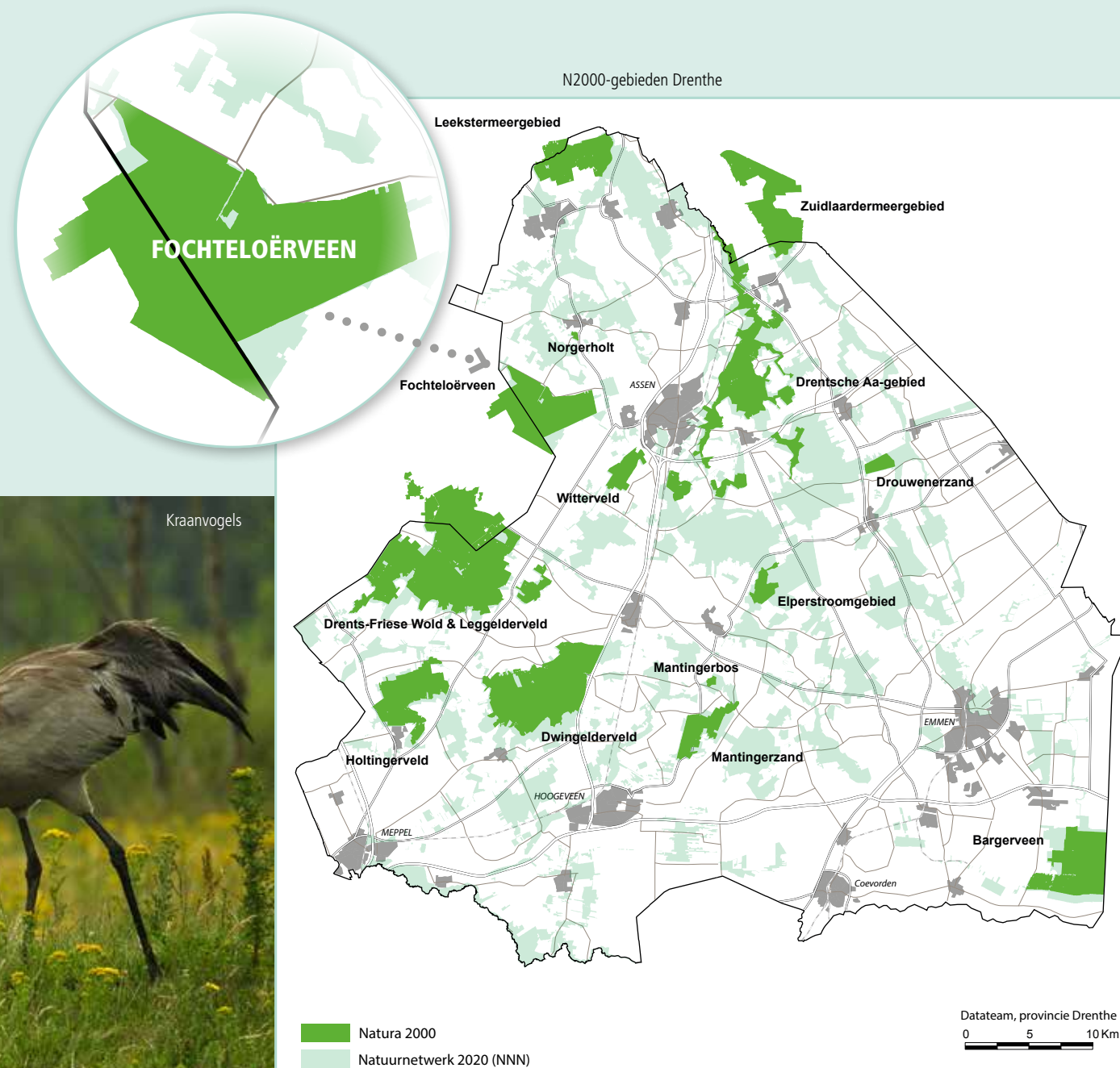
NATURA 2000 IN NEDERLAND

De Rijksoverheid heeft in Nederland 162 gebieden aangewezen als beschermd Natura 2000-gebied. Via het Natura 2000-netwerk voeren we een deel van de Vogel- en Habitatrichtlijn uit. De Natura 2000-gebieden liggen zowel op het land als in zee. Het Rijk heeft voor de gebieden Aanwijzingsbesluiten vastgesteld. In deze besluiten ligt vastgelegd welke ecologische doelen er in dat gebied gehaald moeten worden. Het gaat om het beschermen van plant- en diersoorten door het leefgebied te behouden, te vergroten of de kwaliteit van het leefgebied te verbeteren.

[Lees meer over de Natura 2000-gebieden in Nederland](#)

DRENTSE NATURA 2000

In Drenthe vinden we 14 Natura 2000-gebieden. Als provincie zijn we verplicht om Natura 2000-beheerplannen op te stellen voor 'onze' gebieden. De looptijd van een beheerplan is 6 jaar. Als de gebieden de provinciegrens overgaan, doen we dat samen met onze buurprovincies. Er wordt dan één provincie als voortouwnemer aangewezen. Voor het Fochteloërveen, Leekstermeergebied en Drents-Friese Wold & Leggelderveld is dat Drenthe. Voor het Zuidlaardermeergebied is dat de provincie Groningen. Voor het Witterveld geldt dat het ministerie van Defensie voortouwnemer is, aangezien het een militair oefenterrein betreft.

Datateam, provincie Drenthe
0 5 10 Km.

WAT IS EEN NATURA 2000-BEHEERPLAN?

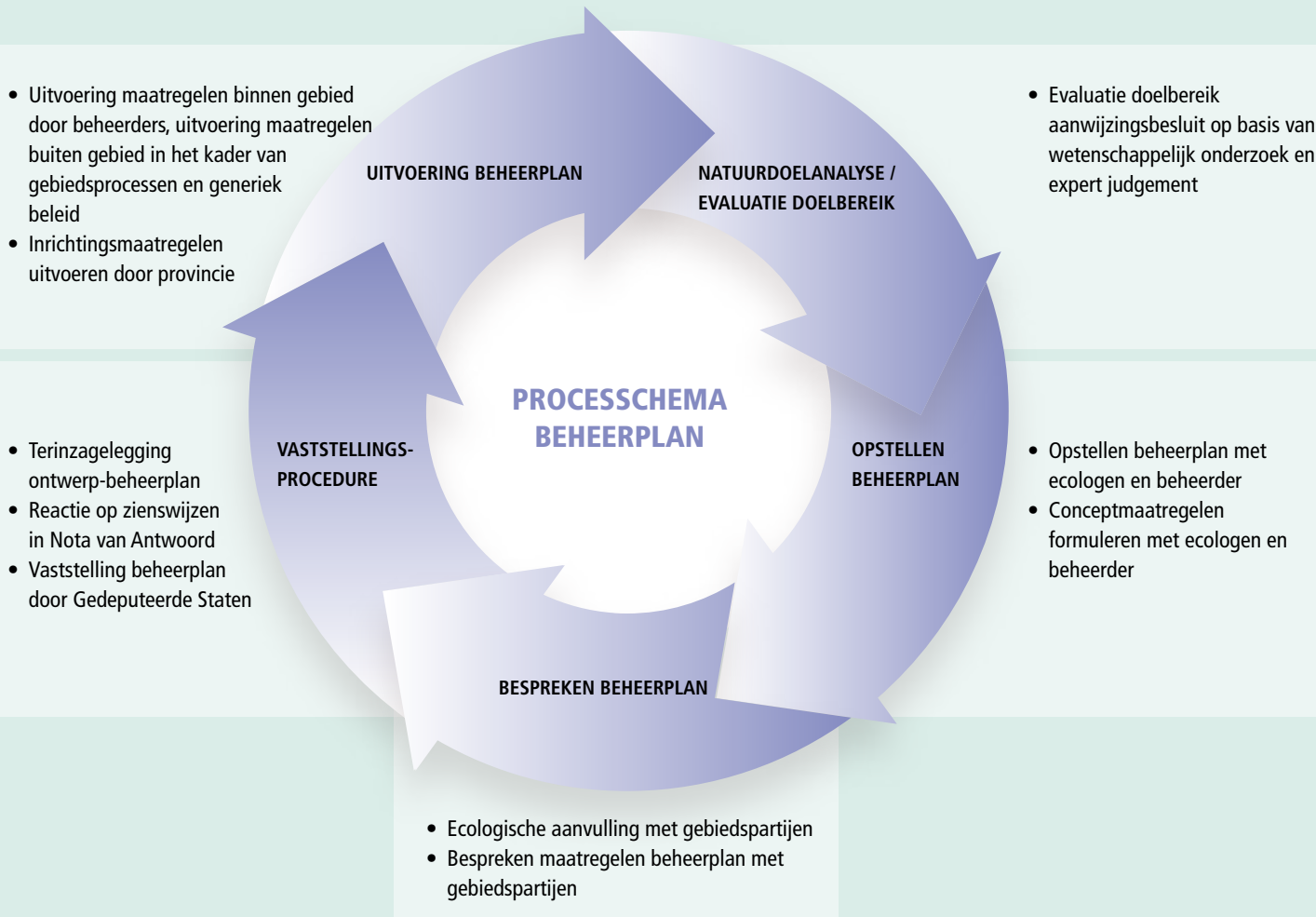
Een Natura 2000-beheerplan is een verplicht programma onder de Omgevingswet. Het beschrijft hoe de provincie de ecologische instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied wil behalen.

Het beheerplan is alleen direct bindend voor de provincie. Met het vaststellen van het Natura 2000-beheerplan, verplichten wij ons tot het uitvoeren van de maatregelen. Andere partijen, zoals terreinbeherende organisaties of partijen in de omgeving van het Natura 2000-gebied, zijn niet direct gebonden aan het beheerplan. Via andere afspraken, zoals subsidie-regelingen, convenanten of het stellen van regels in de Provinciale Omgevingsverordening kunnen de maatregelen ook voor anderen bindend worden.

De natuurkwaliteit in een gebied hangt voor een belangrijk deel af van externe invloeden. Van de Natura 2000-gebieden is bekend dat de biodiversiteit onder druk staat van verschillende invloeden. Dat noemen we drukfactoren. Voorbeelden van drukfactoren zijn

vermesting, verzuring, verstoring en klimaatverandering. Deze drukfactoren, samen met de natuurkwaliteit en instandhoudingsdoelstellingen, bepalen welke maatregelen nodig zijn in een gebied. Hoe deze maatregelen worden uitgevoerd, wordt afgestemd met belanghebbenden in de omgeving. Dat doen we in bestaande of nieuwe gebiedsprocessen.

Het beheerplan zelf stelt niet de instandhoudingsdoelstellingen vast, deze liggen vast in het aanwijzingsbesluit. Ook maakt het beheerplan geen regels over bijvoorbeeld vergunningplichtige activiteiten, dat volgt uit de Omgevingswet. Hierover vindt u meer informatie op de website van de provincie Drenthe of Fryslân. Legale activiteiten die al bestonden voordat een gebied als Natura 2000-gebied aangewezen werd, zijn vergunningvrij. Dit staat in de vergunningverlening bekend als “bestaand gebruik” of “bestaande activiteiten”. Deze activiteiten kunnen op dezelfde manier door blijven gaan zonder dat ze opnieuw getoetst hoeven te worden. Als referentiedatum hiervoor geldt de aanmeldingsdatum van het Natura 2000-gebied. Voor het Fochteloërveen is dat 30 november 1998.

Het Fochteloërveen is een uitgestrekt natuurgebied op de grens van de provincies Drenthe en Fryslân. Vanaf de uitzichttoren bij Ravenswoud krijgt de bezoeker een immens uitzicht over het vrijwel boomloze veengebied.

Het veengebied maakt deel uit van de ooit zeer uitgestrekte Smilder Veenen, waarvan de ontginning startte in de 17e eeuw. Het veenpakket van het Fochteloërveen is gedeeltelijk afgegraven, maar in grote delen zit nog het oorspronkelijke veenpakket. Het veen is maximaal 2 meter dik en groeit jaarlijks met ongeveer een halve tot een hele millimeter.

Het Fochteloërveen is een van de weinige gebieden in Nederland waar nog actief hoogveen voorkomt. In deze op zich al opmerkelijke veenvegetaties, met wrattig veenmos en lavendelhei, leven bijzondere diersoorten. Het gebied is rijk aan libellensoorten die

specifiek in hoogveen leven, zoals de hoogveenglanslibel en koraaljuffer. Het gebied huist Nederlands grootste populatie van de zeldzame en karakteristieke vlinder veenhooibeestje. Daarnaast is het veen van groot belang als leefgebied voor amfibieën en reptielen - alle drie Nederlandse slangensoorten zijn in het Fochteloërveen te vinden. Ook staat het gebied bekend om de rijkdom aan vogels, zoals de kraanvogel en zeearend, die in het gebied broeden. In het najaar gebruiken trekvogels, zoals wilde zwaan en toendrarietgans, de plassen om veilig te rusten en slapen.

Wilt u het gebied bezoeken, fiets dan eens over de Bonghaar, een centraal in het gebied liggende zandrug, die het veengebied als het ware in tweeën snijdt. Vanaf het fietspad lijkt het of het veen oneindig groot is. In hoofdstuk 2 van het Beheerplan Fochteloërveen wordt de ontstaansgeschiedenis en het hoogveensysteem uitgebreid beschreven.

AANWIJZING ALS NATURA 2000-GEBIED

De Rijksoverheid heeft het Fochteloërveen op 30 november 1998 aangemeld bij de Europese Unie en in 2013 definitief aangewezen als Natura 2000-gebied.

Het totale aangewezen gebied is 2.596 ha groot. Behalve uit open hoogveen bestaat het aangewezen gebied uit voormalige landbouwgronden met bloemrijke graslanden, plassen en moerassen. Aan de noordzijde gaat het veen over in omvangrijke voormalige productiebossen die op het veen geplant zijn. Aan de zuidkant liggen de veenkoloniale bossen van Ravenswoud.

Paapje

KERNOPGAVEN

De kernopgave van het beheerplan voor het Fochteloërveen is herstel van een zelfregulerend en compleet hoogveensysteem door:

- Uitbreiding van kernen van actieve hoogvenen.
- Het op gang brengen of voortzetten van hoogveenvorming.
- Ontwikkeling van overgangszones tussen het hoogveen en het omliggende (agrarisch) gebied om water in het gebied vast te houden.

Uit diverse analyses blijkt dat hoogveen(herstel) in Nederland mogelijk is, zelfs onder het meest extreme klimaatscenario en een blijvend hoog stikstofdepositieniveau.

Voorwaarde is een optimale waterhuishouding. Bijkomend voordeel is dat veengebieden helpen om de effecten van extreem weer door klimaatverandering te dempen. Door water op te nemen in natte periodes – als een spons – en het in drogere periodes weer af te geven.

Gladde slang

DRUKFACTOREN

Wat zet de natuur in het Fochteloërveen onder druk? De belangrijkste drukfactoren zijn:

• VERMESTING EN VERZURING DOOR STIKSTOFDEPOSITIE

Door een te hoog stikstofgehalte komen er te veel voedingsstoffen in het gebied en worden planten van schralere grond weggeconcentreerd door soorten die goed groeien op stikstofrijke grond.

Dat is in het veen vooral te zien aan de opmars van grassoorten en de groei van boompjes en struiken.

Stikstof heeft ook een verzurend effect: bodem en water worden te zuur voor bepaalde soorten om te overleven. Als daarbovenop het veen te droog wordt, doordat regenwater te snel wegloopt, versterkt dat de verzuring.

• VERDROGING

Waterafvoer in het omliggende landbouwgebied werkt verdrogend op het veen. Dit proberen we zoveel mogelijk te verzachten met het kadeherstelproject en de aanleg van bufferzones.

Lage waterstanden veroorzaken een vicieuze cirkel van stimulering van ongewenste groei van pijpenstrootje en berk.

• VERDRUKKING

De exoot trosbosbes vormt een bedreiging voor de inheemse vegetaties. In natte delen van het hoogveen en de overgangen van natte heide naar hoogveen worden in toenemende mate bedreigd door de exoot grote veenbes (cranberry). Deze soorten profiteren ook van vermisting.

Andere belangrijke drukfactoren zijn verlies van leefgebied, versnippering (onvoldoende verbinding met omliggende natuurgebieden), verontreiniging en verstoring (recreatie en vliegverkeer).

Hoogveen veenmos

INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Onderdeel van het beheerplan is een overzicht van de status van soorten die kenmerkend zijn voor het Fochteloërveen. In deze tabel staat welke natuur en soorten we in het Fochteloërveen moeten behouden of laten groeien.

In de tabel staan de soorten en natuurtypen waarvoor doelen zijn opgesteld op hoeveelheid of oppervlakte en kwaliteit. Soms gaat het om behoud (=), soms om uitbreiding (>). Denk bijvoorbeeld aan meer oppervlak aan actief hoogveen, of het verbeteren van de kwaliteit daarvan. Voor herstellend hoogveen geldt dat het mag

afnemen, als dat is omgezet in actief hoogveen. In het beheerplan staat bij elk type natuur of elke soort met een uitbreidingsdoel op welke locatie binnen het natuur-gebied dit zou kunnen gebeuren. Dit is afhankelijk van onder andere bodem- en wateromstandigheden.

Habitatype / Soort	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Doelen gehaald?	Opmerking / toelichting
H2320 - Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	Nee	Negatieve trend typische soorten. De plaats van het habitatype in het systeem is discutabel.
H4010A - Vochtige heiden	>	=	NVT	Habitatype komt niet in het gebied voor
H4030 - Droge heiden	=	=	Nee	Trend kwaliteit negatief
H7110A* - Actieve hoogvenen	>	>	Nee	Trend oppervlakte en kwaliteit negatief
H7120 - Herstellende hoogvenen	> (<)	>	Nee	Trend oppervlakte en kwaliteit variabel
A008 - Geoorde fuut	=	=	Nee	Doelaantal van (draagkracht voor) 13 broedparen wordt niet behaald; broedsucces erg laag. Doelbehaling binnen Natura 2000-begrenzing onrealistisch
A119 - Porseleinhoen	=	=	Nee	Tellingen wijzen niet op doelbehaling van (draagkracht voor) 20 broedparen, doelbehaling binnen Natura 2000-begrenzing onrealistisch
A275 - Paapje	=	=	Ja	(Draagkracht voor) doelaantal van 60 broedparen wordt behaald, maar broedsucces mogelijk te laag voor behoud populatie.
A276 - Roodborsttapuit	=	=	Ja	Tellingen wijzen op doelbehaling van 65 broedparen
A037 - Kleine zwaan	=	=	Ja	Leefgebied als slaap- en rustplaats heeft voldoende draagkracht voor 90 exemplaren, maar er zijn geen zwanen geteld. Oorzaak ligt grotendeels buiten Nederland
A038 - Wilde zwaan	=	=	Nee	Leefgebied als slaap- en rustplaats voor een populatie van 100 exemplaren. Tellingen wijzen niet op doelbehaling
A041 - Kolgans	=	=	Ja	Leefgebied als slaap- en rustplaats voor een populatie van 2.300 exemplaren. Tellingen wijzen op doelbehaling
A052 - Wintertaling	=	=	Nee	Leefgebied als slaap- en rustplaats voor een populatie van 600 exemplaren. Tellingen wijzen niet op doelbehaling
A056 - Slobeend	=	=	Ja	Leefgebied als slaap- en rustplaats voor een populatie van 40 exemplaren. Tellingen wijzen op doelbehaling
A702 - Toendrarietgans	=	=	Ja	Leefgebied als slaap- en rustplaats voor een populatie van 11.100 exemplaren. Tellingen wijzen op doelbehaling
H1042 – Gevlekte witsnuitlibel	=	=	Onduidelijk	Populatie waarschijnlijk stabiel

AANPAK EN MAATREGELEN

Om de natuurdoelen voor het Fochteloërveen te halen, zijn ook buiten het Natura 2000-gebied en de omliggende natuur maatregelen nodig. Binnen het gebied zelf is al veel gedaan: herstel van kades, het aanleggen van bufferzones (binnen het Natura 2000-gebied en aangrenzende natuur) en ander beheer. Daarmee zijn de mogelijkheden om verdroging tegen te gaan binnen het gebied zo goed als uitgeput. Extra maatregelen zouden juist nadelig zijn, bijvoorbeeld voor reptielen en insecten.

Daarom zijn nu ook maatregelen in de omgeving nodig. Alleen zo kunnen we verdere achteruitgang van het natuur- en watersysteem voorkomen. Samen met bewoners, (agrarische) ondernemers en andere betrokkenen zoeken we in een gebiedsproces naar concrete oplossingen. In het gebied zelf werken onder andere beheerders aan de volgende maatregelen:

- Exotenbestrijding
- Veenmosvorming bevorderen door veen in te brengen in open water en door sloten en greppels te dempen
- Inrichten Fochteloërveenweg als waterkering met vlonders
- Aanvullende overlevingsmaatregelen in de vorm van bijvoorbeeld begrazing, maaien, plaggen en chopperen en afvoeren en opslag verwijderen
- Onderzoek

In 2022 startte het programma Fochteloërveen Toekomstbestendig. Doel is het vervangen van de oude, lekkende houten dammen door sterke zandleemkades: in totaal zo’n 60 kilometer. Daarmee kan het gebied in kleinere vakken worden verdeeld, zodat de waterstand nauwkeuriger kan worden geregeld.

Bij dit project wordt gewerkt met bijzondere, emissiearme technieken, zoals elektrische graafmachines en transportbanden voor het zand. Het project is in 2030 klaar. De nieuwe kades zijn straks niet alleen belangrijk voor de waterhuishouding, maar ook als leefgebied voor soorten zoals reptielen. Bij de aanleg wordt er op gelet dat boeren en andere gebruikers van het omliggende landbouwgebied zo min mogelijk last hebben van het vasthouden van water in het Fochteloërveen.

Lavendelhei

Kadeherstel

COLOFON

Dit is een uitgave van de provincie Drenthe.

Deze samenvatting is bedoeld als hulpmiddel om het Natura 2000-beheerplan voor het Fochteloërveen begrijpelijker te maken. Het Natura 2000-beheerplan is een verantwoordelijkheid van de provincie Drenthe, in samenwerking met provincie Fryslân. De inhoud van het beheerplan zelf is inhoudelijk leidend.

Foto's: provincie Drenthe, Natuurmonumenten, Andries de la Lande Cremer, Binne-Louw Katsma, Frans van Boxtel, Judith Bouma, Klaas van der Wal

September 2026